nesiejo su šiuo įvykiu (Vasiliauskas E., Vertingas 1702 m. šaltinis apie Šiaurės Lietuvos tiltus ir kraštovaizdį, *Kultūros barai*, 2011, nr. 10, p. 81–83). Taip pat 2022 m. buvo žvalgyta Švedijos Karolio XII kariuomenės kavalerijos stovyklavietė Poltavoje (Ukraina).

The field survey of the site of the 1703 Battle of Saločiai and Šakarniai village

The Battle of Saločiai, one of the bigger engagements in the first stage (1700–1705) of the Great Northern War (1700–1721) and a Swedish victory, occurred on 19(29) March 1703 between the town of Saločiai (for which the battle was named) and Šakarniai village (Pasvalys District, NE Lithuania) (Fig. 1). The 2022 field survey (roughly 55 ha) in the fields in the S part of Šakarniai village and the W part of Murziškis hamlet (Figs. 2, 3) yielded 573 finds from the Early Bronze Age (c. 1800 bc), Middle Ages (second half of the 14th – early 15th centuries), Modern, and Contemporary Periods (17th–20th centuries), the majority coming from the late 19th – first half of the 20th centuries. The investigation provided valuable (missing) information about the battle's course, the contemporary, i.e., early 18th-century weaponry, etc. The survey revealed suspected structures containing finds: 1) the find spot of an early Bronze Age flanged axe (c. 1800 bc) (Fig. 6); 2) the suspected country home of a medieval (second half of the 14th – early 15th century) jeweller, which yielded the billet for a copper alloy ring with a braided head (Fig. 7) and a similar silver ring; 3) the suspected site of the joint Lithuanian and Russian camp – wagon fort and the line of engagement (850 m) at the 1703 Battle of Saločiai, which yielded bullets, a dagger handle, a small icon, a stirrup, horseshoes, bridle fittings, metal loops, wagon components (?), etc.; 4) the site of 2–3 17th–19th-century country homes and inns in Šakarniai (170 m to the SE of the jeweller's workshop), which yielded various contemporary coins, weights, etc.; 5) 17th – first half of the 20th-century chance finds from the Šakarniai village site (coins, lead weights, etc.); and 6) WWII debris (1944) (shrapnel, oblong bullets). The largest percentage of the finds consisted of various calibre spherical lead bullets (Fig. 4) followed by lead shrapnel (123 pieces), mementos of WWII (1944), and then by 17th-century – 1961 coins of various denominations and states. 17th – first half of the 20th-century religious artefacts: a piece of a small bronze icon (Fig. 6), 5 crosses, and 6 medals, comprised a small fraction of the finds.

Rokas Vengalis, Gytis Piličiauskas, Giedrė Piličiauskienė

Žvalgomieji tyrimai „Rail Baltica“ geležinkelio linijos Kaunas–Vilnius atkarpoje

Projektas „Rail Baltica“ Lietuvos Respublikos Seimo yra pripažintas ypatingos valstybinės svarbos projektu. Geležinkelio liniją planuojama pastatyti iki 2026 m. pabaigos. 2022 m. žvalgomieji tyrimai Kaunas–Vilnius atkarpoje atlikti techninio projekto rengimo etapo metu. Tai jau antrasis archeologinių tyrimų šioje atkarpoje etapas. Pirmasis etapas – žvalgymai – buvo atlikti 2020 m., vykdant poveikio aplinkai vertinimo parengimo darbus (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 600–604). Tuomet vykdyti vizualiniai paviršiaus žvalgymai, archyvinių duomenų ir reljefo įvertinimas siekiant identifikuoti naujas archeologines vietoves ir lokalizuoti potencia-

1 pav. „Rail Baltica" geležinkelio linijos Kaunas–Vilnius atkarpoje atlikti žvalgomieji tyrimai: 1 – vietovės, kuriose archeologinių radinių neaptikta; 2 – vietovės, kuriose aptikta archeologinių radinių. R. Vengalio brėž.

Fig. 1. The field evaluations conducted in the Kaunas-Vilnius section of the Rail Baltica route: 1 – locations where no archaeological finds were discovered; 2 – locations where archaeological finds were discovered.

lias vietas, kuriose yra didelė tikimybė aptikti naujų archeologinių vietovių. 2022 m. žvalgomieji tyrimai atlikti būtent 2020 m. nustatytose vietose. Jų tikslas buvo 2020 m. išskirtų potencialių archeologinių vietovių vertės nustatymas ir paveldosauginių reikalavimų geležinkelio linijos statybos darbams suformulavimas.

2020 m. potencialiomis archeologinėmis vietovėmis įvardytos vietos, atitinkančios šiuos kriterijus: kur yra žinomi archeologiniai objektai ar pavieniai radiniai su tiksliomis radimvietės koordinatėmis; XIX a. pabaigos žemėlapyje pavaizduoti gatviniai kaimai, kurie galėjo būti įkurti anksčiau nei XIX a.; esamų ir buvusių ežerų krantai ir salos, atmetant labai mažus ežerėlius, didelio nuolydžio pakrantes, smarkiai suardytas vietas; upių pakrantės, atsižvelgiant į bendrą regiono archeologinio potencialo įvertinimą; kraštovaizdyje išsiskiriančios kalvos. Iš viso buvo išskirtos 23 šiuos kriterijus atitinkančios vietovės, kuriose antrajame tyrimų etape turėjo būti atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Vis dėlto 2022 m. žvalgomųjų tyrimų nepavyko atlikti visose šiose vietose. To priežastis – tyrimai vykdyti etape, kai dar nebuvo išpirkti privatūs sklypai, kuriuose planuojama tiesti geležinkelio liniją. Todėl tyrimus atlikti galimybė buvo tik ten, kur buvo gauti sklypų savininkų sutikimai. Šešiose numatytose tirti vietose – Tauckūnai 1, Vilkiškiai, Gudiena, Alesninkai, Pilypiškės 2 ir Baltamiškis – tyrimai nevykdyti, nes juose nepavyko gauti nė vieno sklypo savininko leidimo vykdyti tyrimus. Žvalgomuosius tyrimus čia numatoma atlikti kitame etape, kai sklypai jau bus išpirkti.

Žvalgomieji tyrimai atlikti 17 vietų, jose ištirtas iš viso 431 šurfas (1 pav.). Visi šurfai buvo 1 m^2 dydžio, kartais pagilinti kasiniais ir gręžiniais šurfų dugnuose. Kai kuriose vietovėse greta šurfų taip pat dar atlikti vizualiniai paviršiaus

žvalgymai ir žvalgymai metalo detektoriumi.

Vienuolikoje vietovių – Beržonka, Būdos miškas, Daučiuliškės, Guronys, Lentvaris, Mikainiai 1, Mikainiai 2, Naujažeris, Pilypiškės 1, Tauckūnai 2, Vievio miškas 1 – jokių archeologinių požymių (kultūrinio sluoksnio, įgilintų objektų ar radinių) neaptikta. Atlikus tyrimus galima konstatuoti, kad archeologinių objektų egzistavimo tikimybė šiose vietose nebelaikytina didesne nei visoje likusioje „Rail Baltica" projektuojamos linijos dalyje. Archeologinių radinių aptikta 6 vietovėse: Gureliuose, Klevų Būdoje Beištrakių miške, Mikainiuose 3, Skirmantiškėse Vievio miške 2, Talpūnuose ir Varliškėse Varliškių (Orliškių) pilkapyno apsaugos zonoje.

Gurelių dvarvietė (Vilniaus miestas, Lentvario sen.) (6055793, 572256). Šis objektas identifikuotas jau 2020 m. vizualinių paviršiaus žvalgymų metu (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 602–603). Vieta yra Vokės upės slėnyje, tyrimų metu čia buvo pievos ir daržai. Šioje vietoje ištirti 58 šurfai. V teritorijos dalyje tirtuose šurfuose po 30–50 storio armens sluoksniu pasiektas rudo moreninio priemolio įžemis. Einant į R, armens ir deliuvio sluoksnis vis storėjo, o R gale įžemis jau buvo pasiekiamas apie 2 m gylyje. Virš įžemio susiklostę sluoksniai nestratifikuoti, nuo pat paviršiaus iki įžemio fiksuotas vienodos spalvos ir struktūros gruntas. Kai kuriuose šurfuose į šį sluoksnį buvo įsiterpęs supiltinis gelsvo smėlio sluoksnis, susidaręs formuojant geležinkelio pylimą. Galima numanyti, kad storas vientisas sluoksnis susiformavo dėl ilgamečių šios vietos arimų – ariant reljefo nuolydį turintį lauką dėl deliuvinių procesų paviršinis gruntas palaipsniui slinko link žemesniosios dalies ir ten susikaupė iki 2 m storio armens (deliuvio) storymė. Daugumoje šurfų (viso 41) aptikta radinių, iš viso per 200. Daugiausia tai apžiesta ir žiesta keramika, pasitaikė pavienių koklių,

2 pav. Plokštinis koklis iš Gurelių dvarvietės. R. Vengalio nuotr.

Fig. 2. A panel stove tile (Blattkachel) from the Gureliai manor site.

stiklo, metalo radinių. Apžiesta keramika būdinga XVI–XX a. I pusei, tiksliau nedatuojama. Žiesta keramika dengta ruda ir žalia glazūra. Pastaroji gali būti datuojama XVII a. Aptikti keli plokštinių koklių fragmentai su augaliniu ornamentu, dengti žalia glazūra – jie taip pat preliminariai datuojami XVII a. (2 pav.). Taip pat aptiktos 7 monetos: 1 Aleksandro Jogailaičio denaras (1492–1506 m.), 1 Žygimanto Vazos dvidenaris (1621 m.), 4 Jono Kazimiero šilingai (1660–1666 m.), 1 Nikolajaus I 2 kapeikų moneta (1841 m.). Taigi pagal surastus radinius kultūrinis sluoksnis gali būti datuojamas XVI–XX a. I puse.

Klevų Būdos (vieta dabar įeina į Eitekonių kaimo teritoriją) Beištrakių miško senovės gyvenvietė (Kaišiadorių r., Palomenės sen.) (6087832, 524467). Vieta 2020 m. perspektyvia išskirta dėl to, kad yra ant buvusio, dabar jau užakusio ežero kranto. Tyrimų metu teritorijoje buvo suartas laukas, užsėtas rapsais. Šioje vietoje ištirtas 21 šurfas, taip pat atlikti vizualiniai paviršiaus žvalgymai. Tirtos teritorijos PR dalyje po apie 30 cm storio armens sluoksniu aptiktas balkšvo, gelsvo, rusvo smulkaus dulkingo smėlio įžemis. Likusioje dalyje po armens sluoksniu atsidengė rusvas ar rudas priemolis ar molis. Tirtuose šurfuose archeologinio sluoksnio, įgilintų objektų ir radinių neaptikta. Vis dėlto paviršiaus žvalgymai parodė neabejotinai čia esant archeologinį objektą – akmens amžiaus stovyklavietę. Tirtos teritorijos PV pusėje, apie 60 m skersmens areale, paviršiuje aptikta 19 titnago radinių (3 pav.). Dauguma radinių – nuoskalos, taip pat aptikti skeltės fragmentas,

3 pav. Titnago radiniai iš Klevų Būdos. R. Vengalio nuotr.

Fig. 3. Flint finds from Klevų Būda.

4 pav. Mikainių kaimavietės radiniai: 1–2 – švininiai verpstukai; 3 – vario lydinio kryželis; 4 – apžiesta keramika; 5–7 – žiesta keramika. R. Vengalio nuotr.

Fig. 4. Finds from the Mikainiai village site: 1–2 – lead spindle whorls, 3 – a small copper alloy cross, 4 – partly thrown pottery, 5–7 – thrown pottery.

retušuota skeltė, skaldytinis. Pusė radinių perkaitę. Radiniai datuojami akmens amžiumi, greičiausiai mezolitu.

Mikainių kaimavietė (Jonavos r., Užusalių sen.) (6093564, 509367). Šioje vietoje XIX a. pabaigos žemėlapyje yra pažymėtas Mikainių bajorkaimis (okolica), kuriame buvo 22 sodybos. Tyrimų šioje vietoje tikslas buvo išsiaiškinti, ar kaimavietė turi archeologinę vertę – ar joje yra susiformavęs ankstesnis nei XIX a. kultūrinis sluoksnis. Tyrimų metu teritorijoje buvo ariami laukai. Šioje vietoje ištirtas 61 šurfas, taip pat atlikti vizualiniai paviršiaus žvalgymai ir žvalgymai metalo detektoriumi. Didžiojoje dalyje šurfų po 30–40 cm storio armens sluoksniu pasiektas gelsvo, rusvo, rudo smulkaus smėlio ar priesmėlio, vietomis priemolio įžemis. Centrinėje kaimavietės dalyje 12 šurfų pateko į vietovėje nežymiai išsiskiriančią daubelę. Šių šurfų duomenys rodo, kad praeityje ši dauba buvo iki 3 m gilesnė ir užpildyta vandens. Čia aptikti iki 2,9 m gylio besitęsiantys durpių ir po jomis sapropelio sluoksniai. Taigi nesuarto archeologinio sluoksnio kaimavietėje neaptikta, tačiau radinių pasitaikė armenyje. 13 šurfų aptikta po vieną – kelias keramikos šukes. Keramika apžiesta ir žiesta. Pastaroji dengta ruda, žalia ir gelsva glazūra (4: 5–7 pav.). Keramiką tiksliau datuoti sudėtinga, tarp jos nėra šukių, kurias neabejotinai galima laikyti ankstesnėmis nei XIX a. Viename šurfe aptiktas įgilintas objektas – apie 1 m skersmens ir 30 cm gylio duobė, užpildyta tamsiai pilko degėsingo smėlio užpildu su perdegusiais akmenimis ir radiniais. Aptikta apie 30 apžiestos keramikos šukių ir keli molio tinko fragmentai. Keramika taip pat tiksliau nedatuojama (XVI–XIX a.). Daugiau informacijos apie datavimą suteikė žvalgymai metalo detektoriumi. Tiriamame poligone ir greta jo aptikta 15 metalinių archeologinių radinių: 2 švininiai verpstukai, kryželis (4: 1–3 pav.), muškietos kulka, saga ir 10 monetų. Monetos smarkiai nusitrynusiais paviršiais, identifikuoti pavyko 3 Jono Kazimiero ir 1 Karlo XI (Livonija) šilingus, kaldintus XVII a. viduryje. Apyvartoje šios monetos buvo XVII a. II pusėje ir XVIII a., šiuo laikotarpiu galima datuoti ir suartą archeologinį sluoksnį.

Skirmantiškių senovės gyvenvietė Vievio miške (Elektrėnų sav., Vievio sen.) (6069818, 557219). Vieta 2020 m. perspektyvia išskirta dėl to, kad yra ant buvusio, dabar jau užakusio

ežero kranto. Tyrimų metu teritorijoje buvo pieva, siauru ruožu įsiterpusi tarp geležinkelio pylimo ir miško. Čia ištirti 38 šurfai. Tirtos teritorijos V dalyje po 15–30 cm storio armens sluoksniu aptiktas rudas smulkus ar vidutinis smėlis. Centrinėje dalyje po armens sluoksniu aptiktas ežerinių durpių sluoksnis, kuris storėjo R kryptimi nuo 12 cm iki 2,1 m. R šurfuose, tirtuose buvusio ežero pusiasalyje, po 15–25 cm storio miškožemiu aptiktas rudo žvyro įžemis. 6 šurfuose V teritorijos dalyje, miškožemio sluoksnyje, aptikta žiestos keramikos, glazūruotos žalia ir ruda glazūra (iš viso 13 šukių). Keramika gali būti datuojama XVII–XVIII a. (5: 1–3 pav.).Viename šurfe centrinėje tirtos teritorijos dalyje, ant paties buvusio ežero kranto, aptikti 4 titnago radiniai: retušuota skeltė, retušuota nuoskala, gremžtukas ir grandukas (5: 4–7 pav.). Dirbiniai skirtini akmens amžiui, greičiausiai mezolitui. Titnago radiniai aptikti smėlio sluoksnyje, vizualiai nesiskiriančiame nuo įžemio. Jie rodo šioje vietoje buvus nedidelio skersmens stovyklavietę.

Talpūnų radimvietė (Kaišiadorių r., Žaslių sen.) (6077689, 538561). Tirta vieta taip pat yra ant buvusio, dabar jau užakusio ežero kranto. Teritorijoje šiuo metu yra krūmais apaugusios pievos. Čia ištirtas 41 šurfas. Daugumoje šurfų po 20–60 cm storio armens sluoksniu pasiektas rusvo įvairaus smėlio ar žvyro įžemis. Kai kuriuose šurfuose aptikti ežeriniai durpių sluoksniai ar aliuviniai į buvusį ežerą įtekėjusio upelio sąnašų sluoksniai. 5 šurfuose armens sluoksnyje aptikta apžiestos ir žiestos kaimo keramikos šukių (iš viso 15 vienetų). Žiesta keramika padengta žalia glazūra, datuojama XVII–XIX a. Radinių nedaug, jie rasti paviršiniame sluoksnyje, vienas nuo kito nutolusiuose šurfuose, todėl manytina, kad šio laikotarpio sodyba turėjo stovėti už tirtos teritorijos ribų ir radiniai traktuotini kaip pavieniai. Viename

5 pav. Radiniai iš Skirmantiškių: 1–3 – žiesta keramika; 4–7 – titnago radiniai. R. Vengalio nuotr.

Fig. 5. Finds from Skirmantiškės: 1–3 – thrown pottery, 4–7 – flint finds.

šurfe armens sluoksnyje aptikta viena lipdytinės keramikos šukė. Keramika plonasienė, liesinta vidutinio stambumo grūsto granito priemaišomis, vidinis ir išorinis paviršiai brūkšniuoti. Labiausiai tikėtinas šukės datavimas – nuo bronzos amžiaus iki romėniško laikotarpio pirmos pusės. Tai pavienis radinys, tačiau rodo artimoje aplinkoje greičiausiai esantį archeologinį objektą.

Varliškių kaimo teritorija Varliškių (Orliškių) pilkapyno apsaugos zonoje (Elektrėnų sav., Vievio sen.) (6070952, 556294). Teritorija šiuo metu apaugusi mišku. Čia ištirta 60 šurfų. Buvo numatyta ištirti 108 šurfus, tačiau beveik pusę numatytos tirti teritorijos apimančių sklypų savininkų leidimų negauta. Teritorijos R dalyje po 15–30 cm storio armens sluoksniu aptiktas rudo moreninio priemolio įžemis. V dalyje po 10–25 cm storio miškožemiu aptiktas rusvo ar rudo smulkaus smėlio įžemis. Archeologinių radinių aptikta 4 šurfuose. Dviejuose šurfuose miškožemio sluoksnyje aptikta po vieną XVI–XVIII a. žiestos keramikos šukę. Šie radiniai traktuotini kaip pavieniai. Kituose dviejuose šurfuose jau po miškožemiu buvusiame smėlio sluoksnyje aptikta po vieną lipdytinės kerami-

kos šukę. Viena stambesnė, storasienė, su stambiomis grūsto granito priemaišomis, erodavusiu išoriniu paviršiumi; antroji plonasienė, taip pat su stambiomis grūsto granito priemaišomis, vidinis paviršius brūkšniuotas, išorinis ornamentuotas horizontaliomis ir įstrižomis linijomis. Toks ornamentas geležies amžiui nebūdingas, gali būti iš bronzos amžiaus. Abi šukės aptiktos gretimuose šurfuose, gilesniame nei miškožemis sluoksnyje, todėl manytina, kad jos rodo kol kas neaiškaus pobūdžio archeologinį objektą – galbūt neintensyvų bronzos amžiaus gyvenvietės kultūrinį sluoksnį, galbūt suardytus kapus su urnomis.

The field evaluation of the Kaunas-Vilnius section of the Rail Baltica route

The 2022 field evaluation (17 locations, 431 test pits) of the Kaunas-Vilnius section of the Rail Baltica route failed to discover any archaeological finds at 11 locations (Fig. 1). The archaeological object at Gureliai, a manor site, had already been discovered by the 2020 field survey. In 2022, the manor site's chronology: 16th–19th centuries, was corrected and the incidence and thickness of the archaeological layer was determined there (Fig. 2). The archaeological layer on the W edge of the investigated firing range was 30–50 cm, on the E edge, up to 2 m. The test pits in the Klevų Būdos – Beištrakių forest yielded no archaeological layer or finds, but the flint finds collected on the surface (Fig. 3) definitely show that a Stone Age campsite once existed at this location. No undisturbed cultural layer was found at the Mikainiai village site marked on a late 19th-century map, but the discovered sunken object and finds in the plough layer allow the village site's founding to be moved to at least the 17th century (Fig. 4). In Skirmantiškės and the Vievis forest, it is possible to state that a Stone Age camp site was discovered; the 4 flint finds found in the undisturbed layer in one test pit cannot be considered isolated finds (Fig. 5). Five test pits in Talpūnai yielded 17th–19th-century pottery and another test pit one sherd of hand-built pottery. These finds do not yet allow one to state that an archaeological object existed here and they should be treated as isolated finds able to show the existence of archaeological objects in the immediate vicinity. The sherds of hand-built pottery discovered under the plough layer in Varliškės have an archaeological value. They possibly show that the archaeological object containing a small number of finds that exists at this location is so far of an uncertain nature, perhaps a temporary settlement or an urn cemetery.

Rokas Vengalis,
Mindaugas Pilkauskas,
Gintautas Vėlius

Žvalgymai Kernavėje

Viena iš pagrindinių KKRD funkcijų – organizuoti nuolatinius Kernavės archeologinės vietovės mokslinius tyrimus. Kernavės archeologinę vietovę įtraukus į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą, mokslinių tyrimų strategiją stengiamasi kuo labiau orientuoti į neinvazinių ir minimaliai invazinių tyrimų metodų taikymo plėtrą. Ilgalaikiai tyrimų tikslai apima ne tik detalesnį jau žinomų ir tyrinėtų objektų pažinimą, bet taip pat ir naujų objektų paiešką. Naujų objektų paiešką Kernavėje stengiamasi vykdyti metodiškai – taikant kuo įvairesnius žvalgymų metodus ir stengiantis jais ilgainiui padengti kuo didesnę Kernavės archeologinės vietovės ir jos aplinkos teritoriją. Nors čia